

Codruț Constantinescu este absolvent al Facultății de Istorie a Universității din București, cu o specializare în istoria contemporană universală și în istoria euro-atlantică. A beneficiat de mai multe stagii de specializare în străinătate. A publicat peste o sută de articole, studii și comentarii în reviste culturale și publicații locale și naționale. Este de asemenea autorul volumului *Hai-hui prin Occident* (Editura Premier, Ploiești, 2004). Este în prezent consilier de integrare europeană în cadrul Ministerului Integrării Europene din România.

© 2006, Editura Institutul European Iași

INSTITUTUL EUROPEAN
Iași, str. Cronicar Mustea nr. 17, cod 700198, C.P. 161
Email: euroedit@hotmail.com; editura_ie@yahoo.com; office@euroinst.ro
<http://www.euroinst.ro>

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

CONSTANTINESCU, CODRUȚ

Studii irlandeze / Codruț Constantinescu. - Iași : Institutul European, 2006

Bibliogr.

ISBN (10) 973-611-450-3 ; ISBN (13) 978-973-611-450-2

94(415)

008(415)

Pe copertă: Poșta Centrală din Dublin

Potrivit Legii nr. 8/1996, a dreptului de autor, reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți fără acordul Editurii constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu aceasta.

Printed în ROMANIA

STUDII IRLANDEZE

Codruț Constantinescu

INSTITUTUL EUROPEAN

2006

CUPRINS

I.Irlanda pre-engleză și debutul relațiilor cu Anglia	11
II Începuturile mișcării naționaliste irlandeze	27
III Radicalizarea mișcării naționaliste irlandeze (1876-1900)	41
IV Irlanda înaintea izbucnirii primului război mondial (1900-1914)	54
V Irlanda în perioada 1914-1916.....	75
VI Rebeliunea din 1916 și consecințele ei.....	89
VII Reorganizarea naționaliștilor republicani.....	107
VIII Războiul de independență, semnarea Tratatului Anglo-Irlandez și războiul civil 1919-1923	117
Preliminarii	117
Armistitii, negocieri.....	146
Către un război civil	154
IX Preistoria aderării Irlandei la Comunitatea Europeană	162
X Sistemul politic irlandez	180
1. Caracteristici generale.....	180
2. Fianna Fail.....	184
3. Fine Gael	188
4. Partidul Laburist	191
5. Partidul Ecologist	194
XI Irlanda de Nord.....	196
1. Introducere.....	196
2. Poziția principalelor partide nord-irlandeze față de Comunitatea Europeană	198

2.1. Partidul Social-Democrat Laburist (Social-Democrat and Labour Party – SDLP).....	198
2.2. Partidul Sinn Fein.....	200
2.3. Ulster Unionist Party	204
2.4. Democratical Ulster Party	206
3. The Good Friday Agreement.....	208
4. Concluzii.....	212
 XII Armata Republicană Irlandeză – patrioți, sau teroriști?.....	214
1. Începuturi. Prima Armată Republicană Irlandeză (1919-1921).....	214
2. Moderati și radicali. Cea de-a Doua Armată Republicană (1921-1923).....	216
3. Redefinirea IRA (1923-1939).....	217
4. Eșecuri și căutări. Cea de a treia Armată Republicană (1939-1956)	222
4.1. Campania frontierelor – Operation Harvest (1956-1962).....	227
5. Armata Republicană și începuturile conflictului din Irlanda de Nord (1968-1969).....	229
6. Armata Republicană Provizorie (PIRA).....	233
6.1. Acțiuni militare.....	236
6.2. Resursele umane ale PIRA	242
6.3. Legaturile cu alte organizații	243
 XIII O poveste de succes: Irlanda în Comunitatea Europeană	247
XIV Emigrația irlandeză.....	270
XV La periferie sau în centru? Cultura irlandeză și Europa	279
XVI Scriitorii irlandezi și tentația politicului	290
XVII James Joyce și ideea de Europă în romanul Ulysses	305
1. Europa antică.....	308
2. Raportul cu Europa contemporană	311
3. Leopold Bloom	314
4. Stephen Dedalus și imaginea sa asupra Europei.....	316
5. Concluzii.....	316
XVIII Despre R. S. România în arhivele irlandeze	317
Anexe.....	325
Bibliografie.....	333

I

Irlanda pre-ngleză și debutul relațiilor cu Anglia

Primele urme de viață în Irlanda au fost descoperite pe valea râului Boyne; acestea dateau din anul 7000 î.Hr, provenind de la oamenii care traversaseră Marea Irlandei, venind dinspre Marea Britanie. Ulterior, pe insulă au apărut și alte valuri de invadatori, din Franța sau Spania. Epoca bronzului a început în Irlanda prin anul 1800 î.Hr, fiind urmată de civilizația fierului, adusă de triburile celtice invadatoare. Istoricii irlandezi nu s-au pus încă de acord în ceea ce privește data aproximativă a venirii acestora în Irlanda. Se estimează că au început traversarea Mării Irlandei prin anul 500 î.Hr, procesul durînd pînă în 300 î.Hr. Se presupune că tribul celtic cel mai numeros, care și-a impus denumirea asupra tuturor celților-irlandezi, a fost cel al gaelilor.

Administrația romană nu a pus niciodată piciorul în Irlanda, romani mulțumindu-se cu ocuparea celei mai mari părți a Britaniei în timpul împăratului Claudius (41-54 d.Hr.). De-a lungul întregii Antichități și chiar în Evul Mediu, Irlanda a fost caracterizată printr-o instabilitate politică cronica. Astfel, Tacit scrie că Agricola, cumnatul său și guvernatorul provinciei Britannia, credea că o simplă legiune putea cuceri fără probleme Irlanda. În 81 d.Hr. Agricola a avut legături cu un prinț irlandez alungat din țară. Romanii și-au dat seama de faptul ca beneficiile unei anexări ar fi fost minime, de aceea au preferat să consolideze provincia Britannia, construind limes-ul lui Hadrianus la granița fluidă dintre provincie și pămînturile picătilor din Scoția de Nord

(Highlands). După ridicarea limes-ului¹, împăratul Hadrianus a ordonat ridicarea unor fortificații în Munții Cambrian din Tara Galilor, temîndu-se de un posibil atac al celților irlandezi.

La începutul secolului I d. Hr., existau cinci regate provinciale, legate între ele printr-o vagă structură confederativă determinată de alegerea unui rege al regilor, recunoscut de către ceilalți regi, fără a avea însă puteri reale asupra insulei. Sediul acestui *rege al regilor* era Tara, simbolul unității Irlandei. Cele cinci regate provinciale erau Ulster (în irlandeză *Ulaid*), Connacht (*Connaught*), Leinster (*Laigin*), Munster (*Muma*) și Meath (*Mide*). Chiar și în condițiile existenței a cinci regate, diviziunea era mult mai amplă, datorită clanurilor (*tuath*), unitatea socială de bază în Irlanda și nu numai (clanul caracterizează întreaga lume celtică). Membrii clanului prețindea că descind din aceiași strămoși, fiind uniți printr-un puternic sentiment de solidaritate. Clanul se compunea din familii mici (*debhine*), fiecare reunind în cadrul ei patru generații de rude. Mai multe astfel de familii formau o unitate socială superioară (*fine*), condusă de un nobil. Din rîndul acestor nobili se alegea regele (*ri*) clanului. Regalitatea avea trei aspecte: 1) regele unui clan - *ri* - era obligat să fie fidel regelui superior, cel al provinciei (unul dintre cei cinci); 2) regele provinciei (*ruiri*) avea în subordine treizeci de *ri* și era obligat să se supună 3) regelui regilor (*ri reuirech*). Primele două categorii de regi trebuiau să încredețe următorilor regi, superiori în rang, un număr de ostașeci drept garanție a supunerii. În practică, aceste legături ordonate nu erau întotdeauna funcționale. În ciuda accentuatei divizării politice, regatele irlandeze aveau în comun limba, un cod de legi (Legea Brehon), tradiția poeziei și literaturii orale, muzica, precum și o istorie adaptată după vechile legende. Cele mai multe informații despre lumea celtică din Irlanda pre-creștină provin din epopeea *Tain Bó Cuailnge* (*Furtul vitelor din Cooley*), o adevarata Iliadă irlandeză. În această

¹ Limes care este vizibil și acum.

sagă sănt povestite aventurile lui Cú Chulainn, fiul zeului râzboiului, Lug. Societatea irlandeză pre-creștină era condusă de o elită politico-spirituală alcătuită din privilegiați (*memea*), categorie din care făceau parte atât nobili, judecătorii (*brithem*), sacerdoții (*drui*), cât și poetii (*file*). Fiecare rege, mai mare sau mai mic, avea cîte un druid la curtea sa. Acesta îndeplinea și funcția de consilier politic. Clerul celt ocupa funcții multiple, fiind cea mai importantă categorie socială din cadrul comunității, datorită polivalenței sale¹. Druzii practicau sacrificiile religioase, erau oameni de știință, miniștri, tămaďuitori și arbitri ai disputelor politice. Cea de-a doua categorie socială era cea a oamenilor liberi (*soer*), din care era formată marea majoritate a populației Irlandei, clienții familiilor nobiliare. O ultimă categorie socială minoritară era alcătuită din servi și sclavi proveniți din rîndurile prizonierilor de război.

Primul soc major suferit de Irlanda celtică a fost începutul procesului de creștinare. În 431 d. Hr., Papa Celestin I-a trimis în Irlanda pe Palladius, pentru a converti locuitorii insulei, însă misiunea sa nu a fost încununată de succes. Cel care a determinat adoptarea creștinismului a fost Sfântul Patrick, apostolul Irlandei. Tânărul briton Patricius, fiul unei familii înstărite romanizate, locuia în vestul provinciei romane Britannia. În urma unui raid de pradă al unor pirați irlandezi, Tânărul Patricius a fost luat sclav și dus în Irlanda, în regiunea Slemish din comitatul Antrim, în nordul insulei. După șase ani de captivitate, el a reușit să evadeze și să se întoarcă acasă. Într-o zi, a avut o vizionare, pe care o relatează în poezia *Confesiune* și care l-a determinat să revină în Irlanda pentru a creștina triburile celtice. Pînă la moartea sa, care a survenit în anul 459 d. Hr., Sfântul Patrick

¹ Motiv pentru care au fost realmente vînați atît de către romani, cât și de anglo-saxoni, tocmai pentru a frîngă coloana vertebrală a popoarelor celtice.

a reușit să evanghelizeze o bună parte din insulă. Rezistența la creștinare a fost însă extrem de puternică, atât din partea druzilor și filzilor, cât și din partea regilor și nobililor irlandezi. Opoziția druzilor a început să scadă în intensitate către sfîrșitul secolului al VII-lea. Începînd cu acest secol, a avut loc fuziunea dintre creștinism și gaelismul tradițional.

Biserica celtă era inițial diferită de cea romană, fiind influențată de tradițiile pre-creștine. Prima punea accentul pe servirea lui Dumnezeu în natură, în timp ce Biserica Romană era o structură rigidă, puternic ierarhizată, în totală contradicție cu spiritul anarchic al celților irlandezi. Nici Patrick, nici Palladius nu au putut să eliminate particularismele. Succesorii Sfintului Patrick, sfintii Brigitte, Brendan, Comgall, Colomba (sau Colum Cille) și Coloman, au pus bazele unei întregi rețele de mănăstiri, atât în Irlanda (Kildare, Clonfert, Bongor Clonmacnoise, Monasterboice), cât și pe Continent. Perioada pînă la invazia vikingilor (795 d. Hr.) a reprezentat epoca de aur a culturii irlandeze medievale, datorită imensei influențe pe care a căpătat-o aceasta într-o Europă Occidentală supusă unei acute instabilități economice și politice. Sub presiunea invadatorilor germanici, s-a produs un adeverat exod al învățătilor, în general clerici, care s-au stabilit în zonele mai ferite (Irlanda, Țara Galilor). Cultura latină s-a dezvoltat prin intermediul Bisericii Celtice și al mănăstirilor. Toți călugării învățau latină pentru a putea citi Biblia. Literatura orală celtică și scrierile religioase s-au influențat reciproc. Tinerii irlandezi puteau trece de la școala fildului sau a druidului la cea a abației, beneficiind de o dublă cultură: creștino-latiană și gaelică. În această perioadă au apărut cele două manuscrise celebre, adeverate opere de artă: *Book of Kells* și *Book of Durrow*, amândouă redînd conținutul Evangeliilor. Saduluis Scottus, un învățat irlandez, scris la Liège poezie și teologie, iar la Paris, la curtea lui Carol cel Pleșuv, Johannes Scottus Eringena facea același lucru. Cei doi încercau să combine filozofia greacă tîrzie cu credințele celtice în

reîncarnare. În mănăstirile din insule o mare importanță era acordată studiilor profane. Tinerii bretoni veneau în Irlanda pentru a studia ceea ce se putea învăța numai la Alexandria sau Constantinopol. Reputația culturii irlandeze era atât de mare, încît mulți călugări europeni au mers să-și completeze cunoștințele în insula în care înflorea știința și cultura.

Cel de-al doilea soc, și prima invazie străină la care a fost supusă Irlanda, a început abia în anul 795 d. Hr.¹, cînd *Analele din Ulster* au consemnat primele atacuri ale vikingilor asupra insulei Lambay, din nordul Dublinului, și a altor două insule din largul coastei de vest a Irlandei (Inishmurray și Inishboffin). Timp de treizeci de ani incursiunile vikingilor norvegieni au vizat numai regiunile de coastă. Începînd cu anul 830, au urmat atacuri în interiorul Irlandei, fluviile și lacurile facilitînd accesul invadatorilor. Expedițiile lor urmăreau obținerea unei prăzi cît mai importante, indiferent de mijloacele utilizate. Principalele obiective au fost mănăstirile, pe care vikingii le profanau și jefuiau fără nici un fel de remușcări, ei fiind încă păgâni. Pericolul viking a luat o nouă formă între 840-850 d. Hr., cînd oamenii nordului au început să ierneze și să-și stabilească baze permanente în Irlanda. S-au stabilit în zona coastelor, punînd bazele unor viitoare orașe irlandeze: Limerick (*Hlymrekr*), Wexford (*Veigsfjörð*), Waterford (*Vetrafjörð*), Wicklow (*Vikingalo*) și mai ales Dublin (cuvînt ce în irlandeză înseamnă „Balta Neagră“). În tot acest interval, insula a cunoscut aceleași tulburări interne. Așezările permanente i-au adus pe vikingi în contact direct cu populația irlandeză. Integrarea lor a fost ușurată de tre-

¹ Irlanda a fost ferită foarte mult timp de invaziile care au devastat Continental și Imperiul Roman începînd cu secolul al III-lea, în mare măsură datorită poziției sale geografice periferice, dar și pentru că tehnica navală din acea perioadă era primitiva.

cerea lor la creștinism (începînd de la mijlocul secolului al X-lea) și de căsătoriile mixte.

Lovitura de grație a fost dată vikingilor de către Brian Boru (Bóruma), personaj emblematic pentru istoria Irlandei. Devenit rege al Munsterului în 978 d. Hr., el a constrîns și regatul Leinster să i se supună în 983. Brian Boru a cucerit apoi orașul viking Dublin, instalînd un rege vasal. În 1002, regele regilor Maél Sechnaill a fost obligat să-i cedeze titlul. Regele viking al Dublinului s-a revoltat, fiind învins de Brian Boru la Clontraf, în Vinerea Mare a anului 1014. După Clontraf, orașele vikinge au fost încadrate în sfera de influență a regilor irlandezi. Vikingii ca element distinct au dispărut treptat de pe scena politică irlandeză în decursul a două secole, între 950-1169. Contribuția lor cea mai însemnată la dezvoltarea Irlandei au fost orașele-porturi pe care le-au întemeiat, și mai ales Dublinul.

Cel de al treilea soc suferit de lumea gaelică irlandeză și cel care avut cele mai durabile și dramatice consecințe pentru Irlanda a fost debarcarea primilor anglo-normanzi în insulă. În 1154, Nicholas Breakspear a ajuns Papă, sub numele de Adrian al IV-lea. În anul următor, noul rege al Angliei, Henric al II-lea a evocat posibilitatea invadării Irlandei. Pentru a obține aprobarea Papei, în conformitate cu documentul apocrif *Donatio Constantini*, regele englez l-a trimis la Roma pe John of Salisbury. Răspunsul Papei a fost mai mult decât satisfăcător, invazia fiind încurajată deoarece „irlandezii sănt un popor sălbatic și ignar“. Abia după zece ani i s-a oferit lui Henric al II-lea posibilitatea de a acționa. Dermot Mac Murrough (Diarmait Mac Murchada), regele Leinster-ului, a fost expulzat din Irlanda de regele regilor, Rory O'Connor (Ruaidri Ua Conchobair), în anul 1166. Nemulțumit, acesta a solicitat ajutorul lui Henric al II-lea. Tehnologia militară superioară a anglo-normanziilor debarcați pentru a-l sprijini pe regele fugar i-a redat tronul

lui Dermot Mac Murrough. Începînd cu 1169, anglo-normanzi au declanșat o ofensivă de anvergură în insulă, însă abia în anul 1171 regele Angliei a binevoit să vină în Irlanda pentru prima oară, pentru a primi titlul de suveran al regatelor irlandeze. În anul 1175, Henric al II-lea și Rory O'Connor au semnat *Tratatul de la Windsor*, prin care regele irlandez recunoștea suzeranitatea celui englez. După semnarea acestui act formal, Irlanda a fost neglijată de cea mai mare parte a regilor englezi, preocupăți de probleme mai importante (precum Cruciadele, războiul de 100 de ani cu regatul francez, răscoalele din Scoția etc.).

În secolul al XIII-lea, nobilimea anglo-normandă a construit o rețea importantă de castele și fortărețe, folosită pentru supravegherea regiunilor dominate și drept refugiu în caz de război. Fărâmîțarea Irlandei s-a menținut în continuare, autoritatea regelui englez exercitîndu-se numai asupra unei regiuni restrînse din jurul orașului Dublin, numită *Pale*. În ciuda faptului că față în față se aflau două lumi diferite, ele au început treptat să se întrepătrundă, nobili anglo-normanzi devinând irlandezi la fel de ușor și de repede precum deveniseră francezi și englezi. Încetul cu încetul, lumea gaelică s-a consolidat și a recucerit terenul pierdut în favoarea anglo-normanziilor minoritari. Comerțul, căsătoriile mixte, religia comună, precum și adoptarea de către anglo-normanzi a obiceiurilor gaelice au dus la dispariția diferențelor, anglo-normanzi devenind chiar mai atașați de Irlanda decât erau irlandezii autohtoni. Integrarea a fost ușurată și de ciuma din 1348, care a ucis jumătate din populația orașelor locuite cu precădere de anglo-normanzi. Această assimilare a revoluționat autoritățile engleze care au considerat că era nevoie de o distanțare totală față de populația irlandeză. În 1366, ducele de Clarence, fiul regelui Edward al III-lea al Angliei și comandanțul militar al Irlandei, a convocat primul parlament irlandez în orașul

Kilkenny, impunând *Statutele de la Kilkenny*, prin care populației engleze i se interzicea să vorbească limba irlandeză, să se căsătorească cu autohtoni, să se îmbrace sau să se tundă precum irlandezii. Acest act era o reafirmare a pretențiilor Londrei de a domina insula vecină și poporul irlandez, considerat a fi incompatibil cu cel englez, mult mai civilizat, dar și o recunoaștere implicită a vitalității inamicului.

Procesul de gaelicizare a continuat, în ciuda acestor restricții, și în secolul al XIV-lea. În octombrie 1394, regele Richard al II-lea a debarcat în Irlanda și l-a atacat pe regele Leinster-ului, Art Mac Murrough. După o scurtă campanie militară, regele irlandez a solicitat pacea, supunându-se regelui Angliei, căruia îi promitea să-și trimită trupele acolo unde o cerea regele Richard al II-lea și să abandoneze teritoriile cucerite. Chiar dacă Richard al II-lea a reușit să supună și alți regi irlandezi, după plecarea sa din insulă aceștia din urmă s-au dezis de acordurile încheiate cu el.

Secolul al XV-lea a însemnat o marginalizare progresivă a Irlandei de către regii englezi, mult mai preocupăți de sfârșitul războiului de o sută de ani, de rebeliunea lui Owen Glendower sau de Războiul celor Două Roze. Angajamentul redus a fost determinat și de lipsa resurselor financiare, astfel încât legăturile feudale dintre nobilii locali și regele Angliei s-au subrezit treptat. În 1459, Richard de York s-a retras în Irlanda după ce a fost învins în bătălia de la Ludford Bridge. Aici a convocat parlamentul de la Drogheda, cu ajutorul căruia dorea să-și întărească puterea locală. Parlamentul nobiliar de la Drogheda a hotărât autonomia sa față de cel al suzeranului de la Londra.

După sfârșitul Războiului celor Două Roze (1455-1485), Irlanda a trebuit să înfrunte refacerea puterii engleze sub conducerea absolutistă a dinastiei Tudorilor. Cel care a revoluționat sistemul relațiilor dintre irlandezi și englezi a fost regele Henric al VIII-lea, prin adoptarea reformei protestante

în 1534. Parlamentul englez din Irlanda (Pale) l-a declarat pe regele englez stăpînul tuturor pământurilor Bisericii din Irlanda, în calitatea sa de conducător al Bisericii Anglicane. Cealaltă Irlandă, locuită de majoritatea populației, nu a fost consultată. Reforma religioasă introdusă în Pale nu a avut nici un ecou în restul Irlandei, aceasta fiind afectată mult mai mult de reforma juridică a lui Henric al VIII-lea care a considerat toate pământurile ca fiind ale lui și a impus reconfirmarea titlurilor de proprietate, astfel pentru irlandezii gaelici, cît și pentru englezii gaelicizați. Marea schimbare a constat în întărirea legăturii dintre rege sau suzeran și nobilii vasali. Nobilii irlandezi gaelici nu mai dețineau pământurile în virtutea vechiului drept gaeleic, ci în baza legii regelui englez, depinzînd de acesta. Astfel a fost deschisă calea spre depoziarea de pământuri a irlandezilor. În iunie 1541, Henric al VIII-lea a fost declarat rege al Irlandei de către Parlamentul irlandez reunit sub autoritatea unui lord deputat (*Lord-deputy*), înlocuitorul regelui în insulă. Nobilii irlandezi gaelici au crezut că acest titlu va rămâne la fel de inefficient și teoretic cum fusese pînă atunci, însă s-au înșelați. În legea prin care Henric al VIII-lea era recunoscut drept rege al Irlandei se stipula că orice atingere a drepturilor regelui Irlandei va fi considerată drept un act de înaltă trădare implicînd confiscarea bunurilor mobile sau imobile în favoarea Coroanei. Reformele lui Henric al VIII-lea au fost continue de fiica lui, Elisabeta I, care a profitat de o revoltă locală a clanurilor O'More și O'Connor pentru a ocupa regiunile dominate de acestea (Leix și Offlay) și a le organiza în conformitate cu sistemul administrativ englez. Această politică de colonizare a implicat la început puțini coloniști, fiind impulsionață puternic doar de revolta nobililor ulsterieni Hugh (Aodh) O'Neill, conte de Tyrone, și Hugh (Aodh Ruadh) O'Donnell, conte de Tyrconnell, de la sfârșitul secolului al XVII-lea.